

ОСОБЛИВОСТІ ІНВЕСТИЦІЙНОГО ВІДТВОРЕННЯ ЛЮДСЬКОГО КАПІТАЛУ В СИСТЕМІ ЧИННИКІВ ІНФОРМАЦІЙНОГО СУСПІЛЬСТВА

В статті розкрито особливості розробки механізму інвестиційного відтворення людського капіталу з врахуванням чинників розвитку інформаційного суспільства. Досліджено існуючу законодавчу базу України, що регулює розвиток та відтворення людського капіталу та встановлено, що не всі положення виконуються, що призводить до зниження ефективності діяльності інституційної системи та гальмує формування системи людського капіталу інформаційного суспільства. Досліджено чинники, що негативно впливають на розвиток людського капіталу та заходи їх нейтралізації. Запропоновано заходи щодо зростання доступу громадян до отримання вищої освіти, а також застосування регуляторних інструментів з метою забезпечення інвестиційного відтворення людського капіталу.

Ключові слова: людський капітал, механізм інвестиційного відтворення людського капіталу, освіта, соціальна сфера.

O. P. PODRA, Z. B. ZHYVKO

Lviv State University of Internal Affairs, Lviv

FEATURES OF INVESTMENT RECREATION OF HUMAN CAPITAL IN THE SYSTEM OF INFORMATION SOCIETY FACTORS

In article features of human capital recreation investment mechanism development under conditions of information society factors formation are analyzed. It is investigated existing legislative base of Ukraine which regulates human capital development and recreation and it is established, what not all provisions are carried out that leads to institutional system activity efficiency decrease and slows down information society human capital system formation. factors that have negative influence on human capital development are investigated and tools that neutralize them are proposed. Actions for citizens' access growth to receiving the higher education, and also usage of regulatory tools, for the purpose of providing human capital investment recreation are offered. It is offered to work out the preferential taxation regulatory tools of the enterprises innovative activity that will promote information society reorganization and market infrastructure subjects involvement to human capital investment.

Keywords: human capital, human capital recreation investment mechanism, education, social sphere.

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок з важливими науковими та практичними завданнями. В умовах трансформаційних змін та актуалізації інформаційного суспільства відбувається реформування соціально-трудова відносин, що супроводжується пошуком шляхів підвищення соціально-економічного розвитку на основі людського капіталу, а особливо його інтелектуально-інноваційної складової, що стимулює розвиток інтелектуальної праці, впровадження у суспільне виробництво новітніх технологій, винаходів, наукомістких продуктів, програм, передових ноу-хау тощо. Розвиток та відтворення людського капіталу мають забезпечуватись за рахунок інвестування, у процесі якого повинні досягатись всі стратегічні ефекти основних суб'єктів інвестування. Перехід до інформаційного суспільства передбачає комп'ютеризацію та автоматизацію бізнес-процесів, створення глобального інформаційного простору, перевищення вартості витрат на придбання інформаційних технологій вартості витрат на придбання матеріальних активів, зміну статусу трудових ресурсів – перетворення на капітал в результаті інвестиційної основи формування, можливості отримати заплановані ефекти, виникнення нових форм зайнятості та її зміщення у бік інформаційно/інтелектуально-орієнтованих секторів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженню теорії людського капіталу та інвестуванню в людський капітал приділено чимало наукових праць як зарубіжних, так і вітчизняних вчених, зокрема цим питанням присвячені роботи таких провідних вітчизняних науковців, як В. Антонюк, В. Близнюк, В. Геєць, О. Грішнова, Д. Богиня, О. Захарова, В. Нижник, М. Ніколайчук, І. Петрова, Л. Семів. Водночас, незважаючи на достатнє теоретико-методологічне обґрунтування, інвестиційне відтворення людського капіталу вимагає подальших досліджень в результаті існування нових тенденцій та особливостей розвитку в умовах становлення інформаційного суспільства, і як наслідок, посилюється увага до досліджуваної категорії з метою забезпечення отримання ефектів.

Невирішені частини проблеми. Незважаючи на наявні наукові здобутки теорії людського капіталу слід констатувати відсутність розроблених механізмів інвестиційного відтворення людського капіталу, що викликає необхідність проведення досліджень у цьому напрямі.

Основний матеріал дослідження. Процес інвестування розвитку людського капіталу потребує удосконалення відповідно до сучасних умов становлення інформаційного суспільства в Україні. Необхідним є вивчення інвестування розвитку людського капіталу в системі чинників інформаційного суспільства на основі обґрунтування суб'єктів, інструментів та джерел інвестицій, вдосконалення інституційної системи та нормативно-правової бази, розробки ефективного механізму інвестування в людський капітал з врахуванням розвитку чинників інформаційного суспільства.

Передумовою створення ефективного механізму інвестування людського капіталу виступає необхідність усунення недоліків існуючої витратної моделі людського розвитку, яка гальмує формування ринкових інститутів на конкурентній основі, унеможливує капіталізацію людського потенціалу в наслідок невідповідності отриманої кваліфікації попиту на ринку праці, що призводить до формування «нульового активу» та сповільнює перехід до інформаційного суспільства, основним активом якого виступає людський капітал. Значні державні видатки на соціальну сферу обтяжують бюджет і водночас, не забезпечують адекватного нагромадження людського капіталу в результаті низького рівня інформаційного забезпечення, невідповідності кон'юнктури ринку праці та низькій конкуренції, що призводить до активізації домогосподарств у процесах формування та відтворення людського потенціалу за рахунок власних засобів, обсяги яких часто недостатні у зв'язку із низьким матеріальним забезпеченням та відсутністю ефективних механізмів нагромадження чи займу коштів. Водночас, участь суб'єктів господарювання у процесах нагромадження та інвестиційного відтворення людського капіталу залишається незначною у зв'язку із націленістю на вирішення поточних економічних проблем без розуміння ключової ролі інноваційного розвитку на основі модернізації та інтелектуалізації, як чинника забезпечення підвищення продуктивності праці, зростання якості продукції та отримання конкурентних переваг.

Підсумовуючи вище зазначене, можемо зробити висновок, що неефективність моделі розвитку людського капіталу обумовлюється посиленням негативної ролі певних чинників, зокрема:

– демографічних чинників, – скорочення демографічного потенціалу внаслідок звуженого відтворення та еміграції;

– економічних чинників, які є передумовою виникнення негативних демографічних чинників в результаті низького рівня доходів, недорозвинутої ринкової інфраструктури, що унеможливує розвиток та використання похідних інвестиційних інструментів, втрати економічно-активного населення в результаті еміграції і, як наслідок, скорочення обсягів споживання, виробництва та інвестицій;

– соціальних чинників, що проявляються у зростанні злочинності, низькому рівні соціалізації та низькій соціальній мобільності в наслідок відсутності ефективної і сучасної інфраструктури соціального забезпечення.

Аналізуючи щорічне зростання видатків у соціальну сферу, можемо зробити висновок, що такі вкладення носять суперечливий характер, оскільки провокують виникнення бюджетного дефіциту, зростання цін та платіжних балансів, що поступово стримує економічний ріст в результаті невідповідного збільшення заробітної плати та соціальних виплат для стимулювання внутрішнього ринку та несприятливих умов для розвитку малого і середнього бізнесу, що стримує виробництво продукції у тих галузях, де очікується зростання попиту.

З метою уникнення зазначених наслідків дотримуємося думки, що необхідно проводити стриману економічну політику, що передбачає скорочення державних витрат, в результаті чого скоротиться споживчий попит і, як наслідок, знизиться кількість імпортованих товарів, що покращить платіжний баланс, сприятиме скороченню дефіциту бюджету та рівня інфляції.

Враховуючи вище наведені аргументи, управління інвестиціями в людський капітал необхідно здійснювати на основі нового підходу, що передбачає відхід від витратних механізмів фінансування людського розвитку до інвестиційного механізму формування, розвитку та відтворення людського капіталу. Структура механізму управління інвестиціями в людський капітал повинна враховувати закони, закономірності, елементи, методи, принципи та показники підвищення ефективності інвестування в людський капітал (рис. 1).

Отже, взаємозв'язок елементів структури інвестиційного процесу людського капіталу вказує на те, що розробка механізму інвестування людського капіталу повинна ґрунтуватися на об'єктивних законах, зокрема: попиту і пропозиції, ефекту масштабів виробництва, відповідності виробничих відносин рівню і характеру розвитку продуктивних сил, економії часу, випереджаючого зростання продуктивності праці порівняно із заробітною платою, зростання граничних витрат, закон вартості, зростання потреб споживачів, концентрації капіталу, обмеженості ресурсів, закон зростаючої віддачі в умовах розвитку економіки знань та інших.

Крім зазначених економічних законів розробка механізму повинна відповідати економічним закономірностям, наприклад, раціонального розміщення продуктивних сил, зближення рівнів регіонального розвитку, підвищення рівня суспільного виробництва, розвиток внутрішнього та світового ринків, зростання ролі невиробничої сфери у економічній діяльності, посилення суперництва за інвестиційні ресурси.

Отже, механізм інвестування людського капіталу складається із взаємопов'язаних елементів, що передбачають здійснення певної логічної послідовності дій з приводу прийняття рішення про інвестування. В основі формування механізму інвестування людського капіталу повинні лежати основні принципи, завдання та цілі, а також проведення методологічної оцінки ефективності здійснених вкладень на основі розрахунків та моделювання. Водночас, необхідною передумовою нарощення національного людського капіталу, що здатен забезпечити перехід до інформаційного суспільства виступає розширення бази інвестиційних інструментів з метою забезпечення доступу населення до фінансових засобів і їх використання для розвитку і примноження індивідуального людського капіталу. На нашу думку, на

законодавчому рівні необхідно розробити та вдосконалити ряд нормативно-правових документів з метою розширення діяльності суб'єктів ринкової інфраструктури, формування їх позитивного іміджу та підвищення рівня довіри серед населення [1–6].

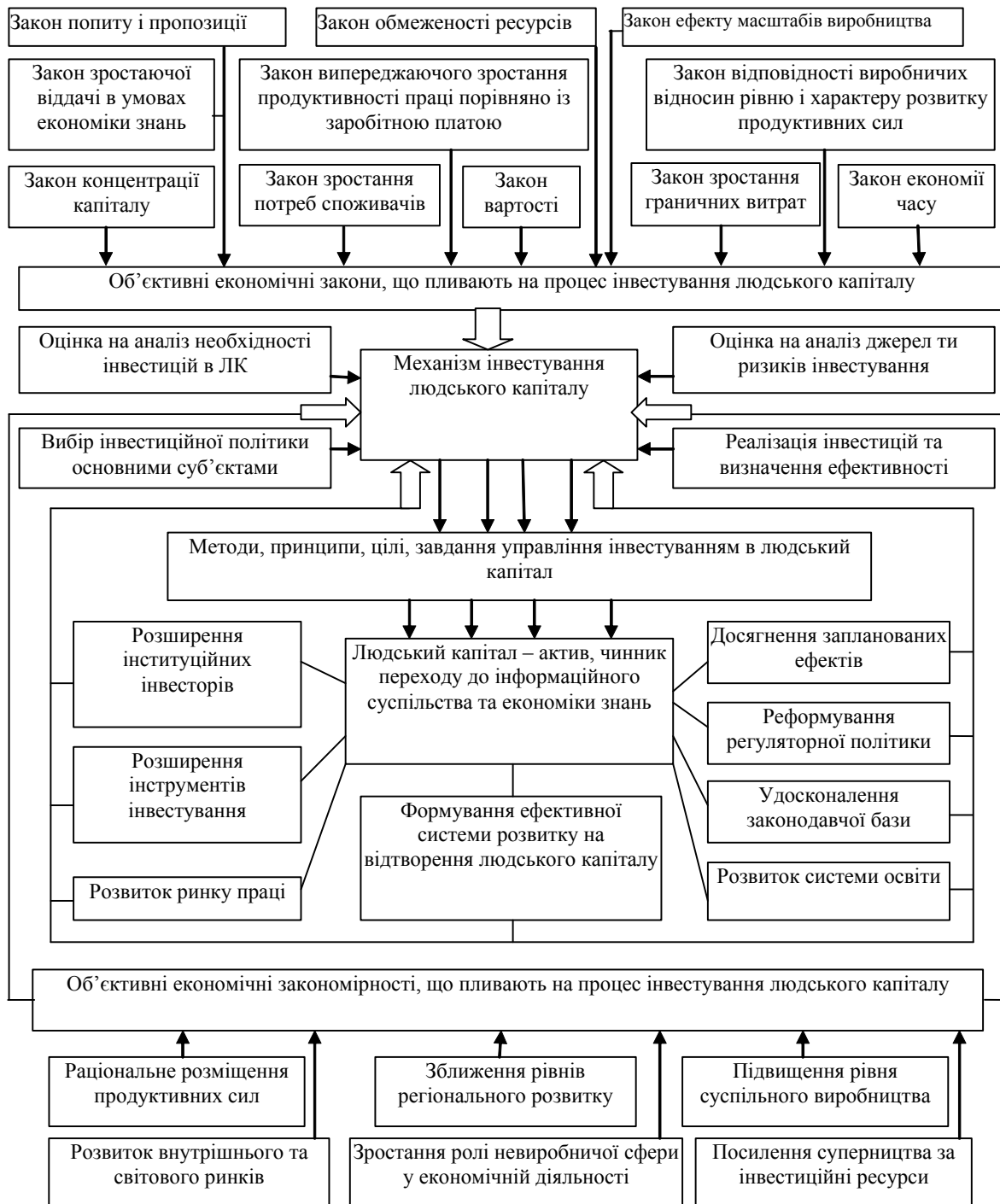

Рис. 1. Взаємозв'язок елементів структури управління інвестуванням людського капіталу

За таких умов необхідною детермінантою ефективного соціального розвитку та переходу до інформаційного суспільства виступає стимулювання діяльності суб'єктів ринкової інфраструктури, що здатні нагромаджувати та раціонально використовувати значні кошти. Саме суб'єкти ринкової інфраструктури у вигляді фінансово-кредитних установ, недержавних пенсійних, накопичувальних, інвестиційних, венчурних фондів, страхових організацій здатні забезпечити розвантаження державного бюджету на основі формування нових інвестиційних інструментів з метою нагромадження у населення достатніх обсягів коштів для розвитку власного людського капіталу в умовах конкуренції серед постачальників освітніх чи оздоровчих послуг. Зазначені заходи сприятимуть перетворенню людського потенціалу у капітал внаслідок інвестиційної основи формування та забезпечення високої якості послуг

соціальної інфраструктури в результаті виникнення між ними конкуренції за кошти індивідів та суб'єктів господарювання.

Враховуючи існуючі дослідження та визначення трьох основних рівнів функціонування людського капіталу вважаємо, що доцільно виділити три площини побудови інвестиційного механізму. Первинним рівнем виступає рівень держави як суб'єкта, що зобов'язаний забезпечити інтенсивне та екстенсивне демографічне відтворення, нормативно-правове регулювання та управління за допомогою державних органів та закладів. Водночас, діяльність держави з приводу забезпечення людського розвитку не розглядається як інвестиційний процес, що передбачає отримання економічного ефекту, у зв'язку із цим виникає необхідність перегляду значення державного фінансування виключно з позицій інвестиційної категорії, оскільки такі видатки стимулюють нагромадження демографічного потенціалу на інтенсивній основі, що викликає зростання обсягів виробництва товарів і послуг, породжує приріст ВВП на основі зростання соціальних інвестицій в результаті зростання доходів від реалізації на ринку праці та капіталізації якісних характеристик, підвищує рівень конкурентоспроможності та інвестиційної привабливості національної економіки на міжнародному ринку. Тому, на нашу думку, інвестиційний механізм людського капіталу на рівні держави повинен передбачати реформування соціальної сфери з метою ефективного та цільового використання бюджетних коштів.

Висновки. Реалізація зазначених заходів сприятиме формуванню та нагромадженню людського капіталу на інвестиційній основі, а також дасть поштовх для розвитку та розширення діяльності суб'єктів ринкової інфраструктури, що сприятиме економічному зростанню, покращенню наданих послуг на основі конкуренції.

Література

1. Закон України «Про вищу освіту» № 2984-III від 17.01.2002 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=2984-14>.
2. Постанова КМУ «Про затвердження переліку платних послуг, які можуть надаватися навчальними закладами та іншими установами та закладами системи освіти, що не належать до державної і комунальної форм власності» № 769 від 27 серпня 2010 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://osvita.ua/legislation/other/8906>
3. Постанова КМУ «Про затвердження порядку надання цільових пільгових державних кредитів для здобуття вищої освіти» № 916 від 16 червня 2003 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/916-2003-п>
4. Проект Закону «Про кредитування на здобуття вищої освіти» № 1084 від 30.11.2007 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb_n/webproc4_1?pf3511=30852
5. Конвенція про приватні агентства зайнятості від 19.06.1997 № 181 / Міжнародна організація праці [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/993_046.
6. Рекомендація щодо приватних агентств зайнятості від 19.06.1997 № 188 / Міжнародна організація праці [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/993_292

References

1. Zakon Ukrainy "Pro vyschu osvitu" № 2984-III vid 17.01.2002. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=2984-14>.
2. Postanova KМУ "Pro zatverdzhennya pereliku platnykh posluh yaki mozhut nadavatusya navchalnymy zakladamy ta inshymy ustanovamy ta zakladamy systemy osvity, scho ne nalezhat do derzhavnoi chy komunalnoi form vlasnosti" № 769 vid 27.08. 2010. URL: <http://osvita.ua/legislation/other/8906>.
3. Postanova KМУ "Pro zatverdzhennya poryadku nadannya zilovykh derzhavnykh kredytiv dlya zdobuttya vyschoi osvity" № 916 vid 16.06.2003. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/916-2003-п>.
4. Proekt zakonu pro kredyтування на здобуття avyschoi osvity № 1084 vid 30.11.2007. URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb_n/webproc4_1?pf3511=30852.
5. Konventsiya pro pryvatni ahenstva zainyatosti vid 19.06.1997 № 181. URL: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/993_046.
6. Rekomendatsii schodo pryvatnykh ahenstv zainyatosti / Mizhnarodna orhanizatsiya pratsi vid 19.06.1997 № 188. URL: http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/993_292.

Надійшла 08.12.2014; рецензент: д. е. н. Тринько Р. І.